

Hilde Henriksen Waage
Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier (IAKH),
Universitetet i Oslo (UiO)

HIS 1300 Særemne
Konflikten mellom Israel og palestinerne – hvordan kan den forstås?

Tema 1:
To problemer kobles sammen: Midtøsten og Europa

Anbefalt litteratur: Sune Persson, *Palestina-konflikten*, Studentlitteratur, Lund 1994, ss. 5-41.

Emnets hovedspørsmål:

- Hvorfor er det konflikt mellom Israel og palestinerne?
- Hva er det denne konflikten handler om?
- Hvordan kan den forklares?
 - Hva er de grunnleggende årsakene til denne konflikten?
 - Er årsakene de samme i dag som de har vært i over 60 år?

Samtidshistorie:

1900-tallet – et viktig bakteppe.

Kampen om landet.

→ To folks kamp om ett territorium

→ Fram til 1948 – Palestina.

Ikke religionskonflikt, men religionen misbrukes for å legitimere kampen om landet.

Jødene:

1000-900-tallet f. Kr.

→ Saul, David og Salomo.

→ Palestina, Kanaan, Israel.

Israels rike.

→ År 721 f. Kr. – erobret av assyrerne.

År 586 f. Kr. Judea inntatt av babylonerne.

Kong Salomos tempel ødelagt.

Jødene ført bort i det ”babilonske fangenskap”.

År 63 f. Kr. Pompeius erobret Jerusalem.

Judea ble en del av det romerske riket.

Flere jødiske opprør.

År 70 e. Kr. romerne slo brutalt ned det store jødiske opprøret.

→ Jerusalem og jødernes andre tempel ødelagt.

→ Bare klagemuren sto igjen.

Starten på jødernes exodus – landflyktighet.

Jødene i Europa:

→ Sekularisme og nasjonalisme.

Jødene fikk stadig bedre stilling i samfunnet.

→ Økt assimilering.

→ Jødene hadde viktige roller innen kultur, vitenskap, handel og politikk

→ Men fortsatt utsatt for forfølgelse.

→ I de muslimske landene ble jødene bedre behandlet.

1880-tallet: Antisemittismen spredde seg i Europa.

→ Første antisemittiske kongress i Dresden i 1882.

→ Pogromer i Russland.

→ Kraftig utvandring av polske og russiske jøder.

Union Gènèrale gikk konkurs.

→ Mange småsparere mistet pengene sine.

Huset Rothschild:

→ Fikk skylden.

→ Spesialister i internasjonale pengetransaksjoner.

→ Holdt kapitalen samlet.

Slutten av 1800-tallet også en gyllen tid for de europeiske jødene.

→ Benjamin Disraeli:

→ Statsminister i Storbritannia.

→ Første og hittil eneste jødisk statsminister.

Jødene hadde sentrale stillinger både i politikk og åndsliv.

→ Aller best var det å være jøde i Østerrike.

Men det var også i Østerrike at antisemittismen først begynte å ulme.

→ Georg von Schönerer

→ Leder for det stortyske partiet.

→ Ønsket *Anschluss* til Bismarcks Tyskland.

→ Karl Lueger

→ Bred folkelig appell.

→ Stifteren av det katolske folkepartiet.

Jødene ble sydebukker.

Jødene utestengt fra tyskøsterrikske gymnastikk-foreninger.

1907: Adolf Hitler slo seg ned i Wien.

Assimilering eller emigrasjon?

Sionismen

1885: Birnbaum tok i bruk uttrykket "sionisme".

→ Ønske om å returnere til Sion – det lovede land.

→ Den moderne sionismen var imidlertid sekulær.

→ Den var en reaksjon på

- Mislykket assimilering.
- Økende antisemittisme.
- Økende nasjonalisme.

- Nasjonalismen var både problemet og løsningen.
 - Om jødene fikk sin egen stat ville de utgjøre majoriteten der.
 - Nasjonalitetsprinsippet måtte ikke bety et krav om jødisk assimilering.
- Sionismen ble jødenes nasjonalistiske bevegelse.
 - Stiftet av Theodor Herzl.
 - Frihet, demokrati og sosial rettferdighet.

Herzl og sionismen

- Herzl, den politiske sionismens far, jobbet som journalist og dramatiker i Wien.
- I 1891 ble Herzl sendt til Paris som korrespondent.
- Herzl dekte Dreyfus-saken, som vekket hans interesse for ”jødeproblemet”.

Dreyfus-saken:

- Den jødiske artillerikaptein Alfred Dreyfus.
- Uskyldig dømt til livsvarig fengsel i 1894.
 - Saken ble en folkesak i Frankrike.
 - For Herzl ble saken et bevis på at assimilering og frigjøring for jødene i Europa ikke var mulig å oppnå.
 - Herzl mente løsningen lå i en egen stat for jødene.

1896: Herzl utgir *Der Judenstaat*.

- Boka ble programskriftet for den sionistiske bevegelsen.
 - Jødene var en nasjon som bare ventet på å bli født.
 - Med boka etablerte Herzl seg i sionismens førersete.

1897: Basel-kongressen.

- Sionistene vedtok et offisielt program for opprettelsen av et jødisk *hjem* i Palestina.
 - Herzl ville arbeide for en *stat*.
 - De fattige jødene trykte Herzl til sitt bryst, han sto i økende grad fram som sionismens høvdingskikkelse.

”At Basel I founded the Jewish state. If I said this out loud today, I would be answered with universal laughter. Perhaps in five years, and certainly in fifty, everyone will know it”.

– Fra Herzls dagbok i 1897.

Sionismen

Flertallet av de europeiske jødene fremdeles negative eller likegyldige til sionismen.

- Men den sionistiske tanken levde videre.
 - Verdens sionistorganisasjon
 - Det jødiske nasjonalfondet.
 - Oppkjøp av jord i Palestina.
 - Oppkjøpet i forståelse med de herskende tyrkerne.
 - La grunnlaget for koloniseringen.
 - Hebraisk så smått tatt i bruk
 - Det sionistiske samfunnet kunne skimtes.

”The Bride is beautiful, but she is married to another man”.

- Telegrammet sammenfatter sionismens problem: Det landet de skulle kolonisere var allerede bebodd.
- De var altså klar over at problemer kunne oppstå.

→ Men de undervurderte den arabiske befolkningen og vurderte dem som primitive og underutviklede.

Chaim Weizmann

- Russiskfødt jøde.
- Sterkt engasjert i å spre det sionistiske budskapet.
 - Mente at sionismen måtte ta i bruk flere metoder samtidig for å oppnå drømmen om den jødiske staten.
 - Oppkjøp av land, bosettinger, utvikle en jødisk økonomi og
 - Diplomati.
- Ble Israels første president.

Balfour-erklæringen

- 1917: Weizmann lyktes med å få den britiske utenriksministeren Balfour til å støtte opprettelsen av et jødisk nasjonalhjem.
- Erklæringen kom i et brev fra Balfour til lederen av den britiske sionistbevegelsen, Lord Rothschild.

Erklæringen var svært upresis.

→ Sa ingenting om hva som skulle hende med den ikke-jødiske befolkningen, hvilke deler av Palestina dette gjaldt for eller hvilke grenser det var snakk om.

→ Ble likevel oppfattet som en britisk anerkjennelse av det sionistiske koloniseringsprosjektet i Palestina.

→ Og som støtte til en egen jødisk stat der.

Chaim Weizmann

- I perioden 1918-1929 presenterte sionistene deres maksimalistiske fortolkning av Balfour-erklæringen.
 - Weizmann ville gjøre "Palestina så jødisk som England er engelsk".
 - Weizmann jobbet diplomatisk mot målet sitt.
 - Weizmann tok feil når det gjaldt arabernes reaksjon på Balfour-erklæringen, og han tok feil når det gjaldt britenes interesser i Palestina.

Den revisjonistisk sionismen

- Ze'ev Jabotinsky var i opposisjon til Weizmann.
- I 1925: "The World Union of Zionist Revisionists".
- To punkter hvor han var i konflikt med det gamle sionistiske lederskapet.
 - Jabotinsky mente at *Eretz Israel* skulle innbefatte begge sider av Jordanelven.
 - Jødernes rett til suverenitet over hele området skulle erklæres umiddelbart.

Revisjonistenes maksimalistiske mål brakte spørsmålet om araberne på banen igjen.

→ Utgjorde araberne en nasjonal enhet?

→ Hvilken status skulle araberne ha innen den jødiske staten?

Utenkelig at araberne i Palestina frivillig skulle oppgi landet.

→ Jødernes nasjonalhjem måtte sikres gjennom videre kolonisering, men under militærbeskyttelse.

→ En jernmur av jødiske styrker (The Iron Wall).

→ Først når den arabiske motstanden var knust, ville tiden være moden for forhandlinger.

Utviklingen i Palestina

→ Etter Første verdenskrig: *Yishuv* bygget opp sitt nasjonalhjem i Palestina.

- Oppkjøp av jord.
- Forbedring av jord.
- Bosetting av nye jødiske innvandrere.
- Utdanning.
- Sosiale og kulturelle institusjoner.
- Utvikling av den jødiske økonomien.

→ Libanesiske og syriske storgodseiere som ikke bodde på områdene de eide ga jødene muligheten til å skaffe seg mer land.

1920-1923: Ca. 8000 innvandrere per år.

1923-1926: De dårlige forholdene i Polen og streng immigrasjonslovgivning i Amerika sørget for økt jødisk innvandring.

1927-1929: Flere jøder som forlot Palestina enn som kom.

1933→: 166.000-170.000 jødiske innvandrere pr. år.

De nye innvandrerne hadde en sterk påvirkning på det jødiske samfunnet i Palestina.

- Østeuropeisk.
- Sosialistisk.
- Lite til felles med den arabiske befolkningen, de eldre jødiske immigrantene og den britiske administrasjonen.

→ Sikkerhetsbildet endret seg – jødene kunne starte og etablere sin stat uten britenes beskyttelse.

Jødene i Palestina hadde sitt eget styre.

→ Fungerte nesten som en regjering.

→ Eget system for kommunalt selvstyre og egen jødisk økonomi.

De ulike jødiske fagforeningene ble i 1920 forent i *Histadrut*.

→ Insisterte på at jødiske arbeidsgivere kun skulle engasjere jødisk arbeidskraft.

→ Slik ble den jødiske økonomien også holdt isolert.

Politisk struktur ble også utviklet.

- Flere politiske partier.
- Arbeiderpartiet, Maipai, var dominerende.
→ David Ben-Gurion leder.
- I hemmelighet ble det også dannet en forsvarsstyrke – *Haganah*.

Hitler og nazismen

Hitler betraktet jødene som roten til alt ondt.

→ De var ansvarlige for Tysklands nederlag under Første verdenskrig, for den ydmykende Versailles-freden og for Tysklands skjebne i mellomkrigstida.

→ Jødene trakassert på gater og torg.

1933: Hitlers jødeforfølgelser gikk over til åpen vold og hærverk.

→ Lover som diskriminerte jøder ble vedtatt.

→ Det tyske folket ble oppfordret til å boikotte alle jødiske forretninger, leger, advokater m.m.

- Jødiske studenter og forskere stengt ute fra undervisning og universiteter.
- Ca. 37 000 jøder flyktet fra Tyskland.

Nürnberglovene enstemmig vedtatt av Riksdagen 15. september 1935.

En jødisk stat blir til

- Etter nazistenes forsøk på å utrydde jødene fantes det bare 1 1/4 – 1 1/2 million som hadde overlevd.
- De allierte hadde ikke iverksatt noen spesielle tiltak for å redde Europas jøder.
- Streng immigrasjonsregler i USA og til Palestina.

Biltmore-programmet vedtatt i mai 1942.

- Vedtatt før verden viste omfanget av Hitlers grusomheter.
 - Sionistene hadde sett for seg at verdenskrigen ville etterlate millioner av jødiske flyktninger og at dette ville styrke deres sak.
 - Likevel ble de europeiske jødernes tragedie sionistenes sterkeste drivkraft.
 - Holocaust gjorde sionistenes sak uangripelig.

Jødene rustet nå opp.

- Haganah ble instruert til å samarbeide med Irgun zwai Leumi og Stern-ligaen.
- Overbevist om at britene aldri ville tillate en jødisk masseinnvandring uten at jødene selv presset på gjennom voldelige metoder.

Exodus

- Media fylt med historier om hjemløse jøder som kom direkte fra dødsleirene i Tyskland og ble sendt vekk av britene i Palestina.
 - Exodus-dramaet det mest kjente.
 - "The ship that launched a nation."
- Britene trakk seg ut av Palestina.